

PAPER DETAILS

TITLE: Kurucu Imama Muhalefetin Imkan ve Siniri -Hanefî Mezhebi Örneği-

AUTHORS: Nurullah PAKAT

PAGES: 293-301

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1474162>

Universal Journal of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2022 (Haziran/June)

Osman Bayder, *Kurucu İmama Muhalefetin İmkan ve Sınırı -Hanefî Mezhebi Örneği-*

1. Basım, Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları, 2018, 237 sayfa.

Değerlendiren/Reviewed by

Nurullah PAKAT

Yüksek Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı
Graduate student, Pamukkale University, Institute of Social Sciences,
Department of Islamic Law, Denizli/Turkey

npakat@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-7125-1307>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap Değerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Date Received: 16/05/2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 12/06/2022

Yayın Tarihi/Date Published: 30/06/2022

Osman Bayder, Kurucu İmama Muhalefetin İmkan ve Sınırı -Hanefi Mezhebi Örneği- 1. Basım, Ankara: Maarif Mektepleri Yayınları, 2018, 237 sayfa.

Osman Bayder tarafından kaleme alınan eser, kendisinin 2015 yılında tamamlamış olduğu doktora tezinin bir ürünüdür. Önsözde de ifade edildiği gibi çalışma Hanefî mezhebinin tarihsel tecrübeye nasıl işletildiğini, mezhep-içi fakihlerin, kurucu imama muhalefeti üzerinden ele almaktadır.

Eser üç bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Sonunda da yedi sayfalık bir dizin bulunmaktadır. Birinci bölüm, "Kurucu İmam ve Mezhep" başlığını taşımaktadır. Birinci ana başlık "Kurucu İmam Kavramı" adıyla okuyucuya sunulmuştur. Bu kısımda mezhep imamlarının fıkıh literatüründe hangi isimler ile anıldığı bağlamında "Literatürde Kurucu İmama Karşılık Gelebilecek Terimler", imamların mezhep kurup kurmadıkları tartışması dolayısıyla imam-lar hakkında kurucu imam ifadesinin kullanılmasının doğru olup olmaması bağlamında da "İmamlar Mezhep Kurmuş Mudur ?" konuları ele alınmıştır.

Birinci bölümün ikinci ana başlığı "Kurucu İmanın Faaliyeti ve Otoritesi"dir. Bu kısımda "Kurucu İmanın Faaliyeti" adlı alt başlığıyla kurucu imamların kendilerinden önceki fakihlere göre farklı olan faaliyetleri, "Kurucu İmanın Otoritesi" adlı alt başlığıyla da kurucu imamların mezhep içeri-sindeki otoriteleri ele alınmıştır.

Yazarın tespitine göre imamların farklılık arz eden faaliyetlerine yönelik konuları ilk olarak metinlerine yansıtan Cüveynî'dir (ö. 478/1085). Yazar devamında Cüveynî'nin bu konudaki yaklaşımını da ortaya koyar. Şöyle ki Cüveynî kurucu imamların mümeyyiz vasıflarının, bütün meseleleri şamil usul oluşturmuş olmaları, hüküm çıkarma yöntemlerinin ve meselelerin ifade tarzını düzenlemiş olmalarını ileri sürer. Bu minvalde eserde aynı görüş üzerinde birleşen pek çok fakihlerden de bahsedilir. İbn Berhan (ö. 518/1124) ve İbn Salah'a (ö. 643/1245) göre de görüşlerin tedvin edilmiş olması yine kurucu imamların mümeyyiz vasıflarındandır. Böylece anlaşılmaktadır ki kurucu imamların ayırıcı faaliyetleri: Bir usul tesis etmek, tüm fıkhi meselelere çözüm üretmek ve fıkıhı tedvin etmek şeklindedir.

Yazar "Kurucu İmanın Otoritesi" bağlamında imanın görüşlerinin; merkeze alınmış hareket noktası olarak takip edildiğini, müntesiplerinin görüşlerine göre üst bir konumda yer aldığını hatta muhalif görüşlerin bile mezhep imamının görüşleriyle bağlantısının kurulduğunu ifade etmiştir.

İlk iki ana başlıkta kurucu imam kavramını genel olarak ele alan yazar "Hanefî Mezhebinde Kurucu İmam Problemi" adlı üçüncü ana başlıkta kurucu imam kavramını Hanefî mezhebi üzerinden incelemeye tabi tutmuştur. Yazar bu konuda öncelikle Hanefî mezhebinin kurucu imam vasfına sahip

olan tek müçtehidinin Ebu Hanîfe (ö. 150/767) olup olmadığına cevap vermiştir. Bu cevap da Hanefî mezhebinin kurucu imamının Ebu Hanîfe olduğudur. Kurucu imam olarak kabul edilmedikleri halde Ebu Yûsuf (ö. 182/798) ve İmam Muhammed'in (ö. 189/805) kurucu imam oldukları izlenimi veren noktaları inceleyen yazar, değerlendirmelerini "İmâmeyn'in de Kurucu İmam Olduğunu Gösteren İşaretler" adlı başlıkla şu beş madde altında ortaya koyar.

- 1- İmameynin de kurucu imam olduğunu izlenimini uyandıran bazı ifadeleri.
- 2- Zahirurivaye'nin Ebu Hanîfe ve İmameynin görüşlerinden müteşekkil olması.
- 3- Ebu Hanîfenin ve İmameyn'in ittifak ettiği görüşe muhalefetin caiz olmaması.
- 4- İmameyn'in görüşlerinin fetva ve kazaya çok fazla esas teşkil etmesi.
- 5- İmameyn'in mutlak müçtehit olduğu iddiası.

Eserde bu bölüm için son olarak yukarıda saydığımız beş madde hakkında detaylı değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Yazar kurucu imam kavramının mahiyeti, faaliyeti, otoritesi ve Hanefî mezhebindeki karşılığını aktardıktan sonra kitabın ikinci bölümü olan "Kurucu İmama Muhalefetin Mahiyeti ve İmkânı" konusuna geçiş yapar. Yazar mezkur bölümü "Muhalefetin Mahiyeti" ve "Kurucu İmama Muhalefetin İmkânı" adlı iki ayrı ana başlık halinde tasnif eder.

"Muhalefetin Mahiyeti" başlığıyla ilk olarak "Muhalefet Nedir" sorusuna cevap aranmaktadır. Cevaben muhalefetle hangi anlamın kastedildiği, bu anlamı karşılayan kelimelerin neler olduğu açıklanmıştır. Yine kavramın mahiyetini ortaya koymak açısından her görüş farklılığından dolayı muhalefet ve ihtilaftan bahsedilemeyeceği de ifade edilmiştir. Bu anlamda kurucu imam olarak Ebu Hanîfe'nin görüşleri dört madde ile sınıflanmıştır. Bunlar: Ebu Hanîfe'nin sadece zahir görüşünün olması, zahir görüşle beraber nadir rivayetlerin gelmesi, sadece nadir rivayetlerin gelmesi ve herhangi bir görüş beyan etmemesidir.

İmamın görüşünün olmadığı konuda içtihat ve tahrîc muhalefet sayılmayacaktır. Yine sadece nadir rivayetler olması ve rivayetin sahih kabul edilmesi ve farklı bir görüş getirmek de muhalefet anlamına gelmeyecektir. Dolayısıyla muhalefet, imamın zahir görüşünün dışında farklı bir görüş getirmek veya tercih etmek demek olacaktır.

Yazar muhalefetin mahiyeti bağlamında ikinci başlık olan "Muhalefet Olarak Değerlendirilemeyecek Bazı Farklılıklar" ile muhalefet kapsamına girmeyen farklılıklara değinmiştir. Bunlar :

1- “Kurucu İmamdan Gelen Nadir Rivayete Muhalefet”. buradaki temel ayırım nevâdir rivayetlerde Ebu Hanîfe’ye atfedilen görüş, eğer onun usulüne uygun değilse bu rivayet alınmayabilmektedir.

2- “Kurucu İmama Tahrîc Yoluyla Nispet Edilen Görüşe Muhalefet”. burada tahrîc yolu ile elde edilen görüşün nispeti zayıf olduğu için zannîlik ifade etmektedir. Bu zannîlik dikkate alındığında da Ebu Hanîfe'nin tahrîc yolu ile elde edilen görüşüne muhalefet gerçekte bir muhalefet olarak kabul edilmemektedir.

3- “Kurucu İmamın Açık Görüşü Olmayan Konuda Görüş İleri Sürmesi”. burada anlatılmak istenen şudur ki Ebu Hanîfe’nin hükmünü koyduğu mesele için istisnalar getirmesine karşın mezhep içi fakihin de istisnalar getirmesi imamın ilkesine ters olmadığı için muhalefet de değildir.

4- “Kurucu İmamın Görüşünün Objektif Bir Kurala İcra Edilmesi”. Ebu Hanîfe'nin bazı görüşleri üzerinden mezhep içi fakihlerce kurallaştırmalara gittikleri tespit edilmiştir. bu kurallar bağlamında Ebu Hanîfe’den gelen farklı hükümler varsa da bu muhalefet sayılmamıştır.

5- “Kurucu İmamın Görüşünün Detaylandırarak Ele Alınması”. Burada da dikkat çekilen husus Ebu Hanîfe veya İmâmeyn'in ele aldıkları meseleleri sonraki mezhep içi fakihlerin tasnif etmesiyle farklı görüşlerin ortaya çıktığı yanılgısıdır. Bu yanılgı, genel tasnifin detaylandırılmasıyla ortaya çıkan muhalefet algısıdır.

Yazar muhalefetin mahiyetini ifade ettikten sonra ikinci bölümün ikinci ana başlığı olan “Kurucu İmama Muhalefetin İmkânı” konusuna geçmiştir. ilk olarak “Teoride Muhalefet” başlığı ile kurucu imama muhalefetin teorik zeminde imkanı ortaya koyulmuştur.

Yazar konuyu teorik anlamda muhalefetin mümkün olmayan durumlarını ele alarak izah etmiştir. Bu bağlamda bazı mezhep müntesiplerinin içtihatlarının mezhep dışı kabul edilmesi, İbn Kemal Paşa'nın *Tabakâtu'l-Fukahâsı*'nda belirtilen bazı mezhep içi fakihlerin muhalefet edebileceği ve altıncı yüzyıldan sonra müftî ve kâdıların, Ebu Hanîfe ve İmameyn'in ittifak ettiği meselelerde muhalefet edemeyecekleri hususları öne çıkarılmıştır. Yazar devamında bu üç hususu detaylıca inceleyerek teorik anlamdaki imkanı irdelemiştir.

Teoride mezhep imamına muhalefetin mümkün olduğu ortaya çıktıktan sonra “Pratikte Muhalefet” başlığı ile yazar Ebu Hanîfe’ye muhalefet eden fakihleri incelemeye tabi tutmuştur. Bu incele için öncelikle mezhep içi fakihlerin taksimi gerekmektedir. Yazar, İbn Kemal Paşa'nın Hanefî fukahası hakkındaki gruplandırmasını bire bir alarak pratikteki muhalefeti bu gruplandırma üzerinden okura aktarır. Gruplandırma “Ashab” ile başlar ashab kavramıyla öncelikle İmâmeyn ele alınarak kaynaklardan yapılan nakillerle oransal anlamda Ebu Hanîfe’ye olan muhalefetleri tespit edilmeye çalışılır. Ashab

kavramı içinde ele alınan ikinci fakih Züfer b. Huzeyl'dir. Züferin müftâbih olan görüşleri hakkında yapılan kısa bir değerlendirmeye beraber muhalefet ettiği noktalar aktarılır. Yazar, Züferin muhalif görüşlerinin en az İmâmeyn kadar olduğunu söyledikten sonra neden Züferin mezhebe olan etkisinin az olduğunu tespit etmeye çalışır. Züfer'den sonra diğer öğrenciler olarak Züfer ve İmameyn dışında kalan mezhebin diğer ashab fakihleri zikredilir. Bu üç ashab dışında muhalif görüşlerine rastlanan üç öğrenciyi zikredilir bunlar Abdullah b. Mübarek, Ebu Muti el Belhî ve Hasan b. Ziyad'dır.

Ashab grubu burada sonlandıktan sonra diğer grup olan "Meşâyih" kavramına geçilir. Bu kısımda öncelikle meşâyih tanımını verilip analiz edilir. Tanımdan yola çıkarak meşâyihın başlangıç ve bitiş tarihlerini değerlendirir. Bununla beraber kapsamlı bir araştırma ile belirlenen otuz iki meşâyihın bulunduğu liste okurlara sunulur.

Meşâyih kavramlarının bölge isimlerine atfedilerek kullanılmasına dikkat çeken yazar beldeler için kullanılan terimin oradaki bütün meşâyihın görüşlerini temsil edip etmediğini değerlendirir. Ele alınan konulardan biri de bölgeler arası ittifak ve ihtilaf hususudur. Yazar bölge meşâyihı arasındaki farklılıkları beş noktada toparlamaya çalışır. Bunlar: Bazı fûrû görüşlerde bölgeler arası ihtilafın olması, müftâbih görüşün belirlenmesinde bölgeler arası örf ve adetin farklı olması, farklı bölgelerdeki mezhep müntesiplerinin imamların görüşlerini gerekçelendirmesi, imamların sözlerinin yorumlanmasında ve imamlara atfedilen farklı rivayetlerin olmasıdır. Yazar bu bilgileri verdikten sonra meşâyihın mezhep içindeki konumu üzerine de tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Son olarak mukallid fukaha kavramını ele alan yazar mukallidlerin hiçbir şekilde imama muhalefet edemeyeceğini ifade etmiştir. Üzerinde durduğu konu ise mukallidlerin kimler olduğu ve mezhep içerisindeki konumlarının ne olduğudur.

İkinci bölümü de böylece tamamlayan yazar "Kurucu İmama Muhalefetin Teorik Zemini" adlı üçüncü bölümüne geçmiştir. Bu bölümde mezhep içi fakihlerin mezhep imamına muhalefet etmelerinin teorik zemini incelenip değerlendirilmiştir. İki ana alt başlıktan oluşan bu bölümde ilk olarak kurucu imama muhalefeti izaha yönelik yaklaşımlar, ikinci olarak da kurucu imama muhalefetin teorik zemini konuları ele alınmıştır.

Kaynaklarda muhalefetin izahına yönelik kapsayıcı açıklamalar mevcut olmadığından yazar, "Muhalefeti İzaha Yönelik Yaklaşımlar" başlığıyla satır araları okumalar yaparak muhalefete yönelik izahları incelemiştir. Ulaştığı verilere göre kaynaklarda muhalefetin izahı üç vecih üzere teşekkül etmiştir. Bunlar:

1- Kurucu imam ile mezhep içi fakihlerin ayrılıkları kabul edilir ancak bu durum gerçek bir muhalefet değildir.

2- Fakihler bağımsız olarak içtihat etmişlerdir. Mezhep mefhumu da bu farklı görüşlerin cem edilmesiyle oluşmuştur.

3- Kurucu imama hakikaten muhalefet vardır ancak bu muhalefet imamın usul ve kavâidinin sınırlarını aşmamaktadır. Yazar bu üç yaklaşımı genel olarak aktardıktan sonra hepsini ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.

“Mezhep İmamına Gerçek Anlamda Muhalefet Edilmediği Yaklaşımı”: Yazar bu yaklaşımda olan müelliflerin ifadelerini eserine taşımıştır. Genel anlamda ortaya çıkan izah şekli ise mezhep içi fakihlerin aslında Ebu Hanîfe’den gelen farklı rivayetler içinde benimsedikleri görüşleri ortaya koydukları vurgulanmıştır. Aslında bütün farklı görüşler Ebu Hanîfe’ye râcîdir. Fakihlere atfedilmesi mecazendir. Dolayısıyla Ebu Hanîfenin görüşleri dışında farklı bir görüş mevcut değildir. Bu hususu destekleyen misaller de ayrıca değerlendirilmiştir. Görüşlerin Ebu Hanîfeden sadır olduğu düşüncesini destekleyen ihtimaller değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yazarın değerlendirmesine göre fakihlerin imama muhalefet etmediğini gösteren ifadeleri, fakihlerin Hanefî mezhebi dışında kaldıkları vehmini bertaraf etmek için serdedilmiştir.

“Mezhebin Sadece İmamın Görüşünden Teşekkül Etmediği Yaklaşımı”: Bu yaklaşımda olanalar Ebu Hanîfe’nin öğrencilerinin tıpkı Ebu Hanîfe gibi müçtehit olduklarını, Hanefî mezhebinin de mezhep müçtehitlerinin içtihatının toplamı olduğunu kabul ederler. onlar mutlak müçtehitler, imama muhalefetlerini sorgulamak anlamsızdır. Şafi-Malik, Şafi-İbn Hanbel arasında olan hoca talebe ilişkisi Ebu Hanîfe ve öğrencileri arasında da vardır. Aralarındaki fark Ebu Hanîfe’nin öğrencileri görüşlerini Hanefî mezhebine ilhak etmiştir. Şafi ve İbn Hanbel ise görüşlerini mezhep dışında tutmuştur.

“Muhalefetin İmamın Usul ve Kavâidi Çerçevesinde Olduğu Yaklaşımı”: Başlıktan da anlaşılacağı üzere bu yaklaşıma göre imama muhalefet kabul edilmekte ancak bu muhalefet imamın usulünün el verdiği ölçüde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla usûlden ayrılmadığı sürece öğrencilerin muhalif görüşleri benimsemesi olağandır.

Yazar üçüncü bölümün birinci başlığı olan muhalefeti izaha yönelik yaklaşımları değerlendirdikten sonra en tutarlı bulduğu muhalefetin, imamın usul ve kavâidi çerçevesinde oluştuğu görüşünü derinlemesine incelemeye tabi tutmuştur. Bu bağlamda yazar, muhalefetin usul ve kavâid sınırları içerisinde teorik zeminini ortaya koymaya çalışmıştır. Üçüncü bölümün ikinci ana başlığı olan “Kurucu İmama Muhalefetin Teorik Zemini”, adlı başlığına böylece geçiş yaparak bulgularını “A- Kurucu İmamın Mezhebine Nispet” ve “B- Kurucu İmamın İctihat Usulü ve Kavâidine Bağlılık”, temellendirmeleriyle teoriyi açıklamaya çalışmıştır.

"A-Kurucu İmanın Mezhebine Nispet": Entelektüel anlamda fakihin bir mezhebi takip ettiğinin en önemli göstergesi kendisini kurucu imanın mezhebine nispet etmesidir. Bu da hareketlerinin mezhep ekseni ile şekillendiğini göstermektedir. Bu intisap hali sadece kurucu imanın görüşlerini takip etmekle sınırlı kalmamıştır. Söz gelimi görüşlerin kurucu imamla mutabık olması yanında fakihin kendi ifadeleri ve özel çalışmaları da müntesibi olduğu mezhebi ortaya koymaktadır.

Yazara göre Kuruluş döneminde mezhebe olan intisap hali açıkça zikredilmese de birtakım işaretlerle fakihin mezhebe intisabı tespit edilebilir durumdadır. Yazar bu işaretlerin dikkate değer olanlarından birkaçına eserinde yer vermiştir.

"B- Kurucu İmanın İçtihat Usulü ve Kavâidine Bağlılık": Kurucu imanın mezhebine bağlılık sadece fakihin kendisini mezhebe nispet etmesiyle oluşan bir durum değildir. Yazar bu durumla beraber fakihin kurucu imanın belirlediği tarik, usul ve kavâidlerine de bağlılık göstermesi gerektiğini de vurguluyor.

Yazar, usul ve kavâid kavramlarını kaynaklardan yararlanarak değerlendirmiş ve mezhebe bağlı kaldığı halde kurucu imama muhalefet edebilmenin iki yolla yani usul ve kavâid kavramlarının verdiği imkanlarla mümkün olabileceğini tespit etmiştir. Bu bağlamda yazar usul, tarik ve kavâid kavramlarını kaynaklardan atıf ile izah etmeye çalışmıştır. Kurucu İmama muhalefet, asıllar üzerinde ittifak olmasına rağmen asıllar arasındaki tercih ve istidlal yöntemlerindeki farklı yaklaşımlar gibi sebeplerden dolayı farklı şekillerde vuku bulabilmektedir. Bu şekilde anlaşılmaktadır ki mezhep içi fakihler mezhebe bağlı olup kurucu imanın görüşüne muhalefet edebilmeleri iki şekilde gerçekleşebilir.

1- "Kurucu İmanın İçtihat Usulünün Takip Edilmesi" yönüyle farklı görüşlerin ortaya çıkması.

2- "Kurucu İmanın Kavâidinin Takip Edilmesi" yönüyle farklı görüşlerin ortaya çıkması.

Yazar kurucu imama içtihat usulünün takip edilmesinden hareketle "Muhalefetin Temel Gereçekleri ve İçtihat Usulü" hususunun en belirgin dördünü maddeleyerek ortaya koyar. Bunlar:

- "Farklı Delillerden Hareket Edilmesi" maddesidir ki bununla Ebu Hanîfe'nin ve öğrencilerinin haberleri kabul edip etmemeleri konusu ele alınmıştır.

- "Farklı Yöntem Tercihi: Kıyas veya İstihsan" maddesidir ki bununla aynı meselenin hükmünü farklı yöntemlerle belirleme ele alınır.

- "Farklı Fırû İlkelerin (Dâbıta: alt ilke) Benimsenmesi" maddesidir bununla haberlerden birini tercih veya haberi yorumlama yoluyla külli kaideler değil de alt derecedeki farklı ilkelerin benimsenmesi ele alınmıştır.

- "Farklı İstidlalde Bulunulması" maddesidir ki bununla da mezhep içi fakihlerin nass olan lafza Ebu Hanîfe'den farklı bir anlam yüklemesi ele alınır.

İçtihat usulünün takip edilmesi yönüyle ortaya çıkan muhalefetin diğer sac ayağı ise "Aynı İçtihat Usulünden Farklı Sonuçlara Ulaşmanın Sebebi" başlığıdır. Bu başlıkta haber-i vâhidle amel edip etmeme noktasında mezhep öğrencilerinin imamdan farklı hareket etmeleri yedi madde üzerinden ortaya konulmuştur. Bunlar:

- Habere ulaşma noktasında farklılık
- Haberin mensuh olup olmadığı noktasında farklı kanaatte olmak
- Haber doğrultusunda zaruret ve ihtiyaç olması
- Haberin istihsanı desteklemesi
- Haberi izah noktasında farklılık
- Haberi, usul kurallarına uygulama noktasındaki farklılık
- Haberin, fırû ilkelerine (dabıta) uygunluğu noktasındaki farklılık

yazar birinci muhalefet etme şeklini ortaya koyduktan sonra ikinci muhalefet şekli olan "Kurucu İmanın Kavâidinin Takip Edilmesi" durumunu ele alır. Buradaki temel husus her ne kadar mezhep içi müctehitler ve kurucu imam kavâidi külliyeler konusunda görüş birliği içinde olsalar da bu kaidelerin uygulanması noktasında müctehitlerin farklı görüş ileri sürmeleridir.

Yazar kavâidlerin belli başlı kaidelerin dikkate alınması sebebiyle oluştuğunu ileri sürmektedir. Kavâidleri uygulamadaki farklılıklar da bu kaidelerden yola çıkarak vücut bulmuştur. Çalışmanın daha fazla uzamaması için bu kaidelerden sadece üçü ele alınmıştır. Bunlar :

- Örf/Teamülün dikkate alınması ilkesi ile zamanın ve örfün değişmesinden dolayı müctehitlerin görüşlerinin değişmesi durumu üzerinde durulmuş ve detaylı örnekler sunulmuştur.

- Zaruret ve hacetin dikkate alınması ilkesinde kurucu imamla mezhep içi fakihlerin zaruret ve hacet anlayışlarının farklı olmasından kaynaklanan görüş farklılıklarına dikkat çekilmiştir. bu anlamada bölgeden bölgeye mezkur kavramlardan farklı anlayışların tezahür etmesi ele alınmıştır.

- Zamanın bozulmasının dikkate alınması ilkesi ile de toplumun genelindeki ahlaki, siyasi ve sosyolojik değişim ve bozulmalar sebebiyle mezhep içi fakihlerin kurucu imama olan farklı görüşleri incelenmiştir.

Eserde yer yer zor ifadeler olsa da genel olarak anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Konu sistematik bir şekilde düzenlenmiş, konu dışına çıkılmadan başlıklarla metinler arası uyum sağlanmış, bölümler ve başlıklar arası geçişler konu takibini kolaylaştıracak şekilde ifade edilmiştir. Eser örnekler ile zenginleştirilerek okuyucunun zihninde kapalı bir yer bırakılmasına mahal verilmemiştir. Kitabın en önemli özelliklerinden biri de dipnot zenginliğidir. Söz gelimi yazar, çoğu zaman bir mesele için bile pek çok esere atıf yapmıştır. Yine dipnotlarla ilgili ifade dilmesi gereken hususlardan birisi de kaynak olarak istifade edilen metnin Arapça ibareler ile olduğu gibi dipnotlara aktarılmasıdır. Bu durum, okuyucunun kaynağa daha kolay ulaşmasını sağlamıştır.